
Jan Jirásek

V opeře je skladatel jen sám za sebe

V roce 2015 se v médiích objevily zprávy o chystaném operním projektu, který v té době vybočoval ze zdejší inscenační praxe téměř ve všech směrech. Premiéra díla R.U.R podle stejnojmenného dramatu Karla Čapka se měla uskutečnit v soukromé produkci v pražském Foru Karlín, jména tvůrců i interpretů působila téměř jako zjevení z jiného (operního) vesmíru. Dílo renomovaného skladatele Jana Jiráskova a autorů libreta Jana Schmida a Jana Koláře měli přivést na svět dirigent Andrew Bisantz, režisér Tomer Zvulun, scénografka Vita Tzykun a kostýmní výtvarnice Mattie Ullrich. Téměř neuvěřitelně vypadalo i pěvecké obsazení, v němž figurovaly hvězdy, jakými jsou Štefan Kocán, Lucas Meachem, Matthew Best, Adriana Kučerová nebo Petr Nekoranec. Celé to zkrátka vypadalo až příliš dobře, než aby to byla pravda...

TEXT: NIKOLA URAMOVÁ, ROBERT RYTINA

A také to nakonec pravda nebyla, respektive nebyla pravda, že se premiéra uskuteční 23. července 2015. Jak halasně byla událost avizována, tak potichu byla zrušena, a diváci se jí nedočkali ani v pozdějším termínu, na nějž byla původně přesunuta. Dočkáme se tedy uvedení opery s magickým názvem R.U.R. někdy v budoucnu? Jednou z původně ohlášených sólistek, která si měla zahrát a zazpívat roli robotky Heleny, byla mladá česká sopranistka Nikola Uramová. Právě ona se vypravila za skladatelem Janem Jiráskem, aby se ho na genezi, důvody neuvedení a další osudy jeho „nejmilejší skladby“ zeptala v následujícím rozhovoru.

Ve webové encyklopedii Wikipedie je uvedeno, že vaše opera R.U.R. je tvořena „s přesahem do dalších hudebních žánrů od jazzu až k rocku“. Jak tomu máme rozumět?

V opeře jsou například situace, kdy se společnost baví na ostrově a dané motivy, které se již v opeře objevily, jsou trochu „zjazzované“. V tu chvíli má hudba vyložené situační funkci. Je to dané tím, že se dá ukázat, že každá věc, čili i hudba, se dá dát do jiného kontextu. Může v tom kontextu působit a zahrát svoji roli.

Co vás vlastně po zkušenostech a úspěších s filmovou hudbou přivedlo právě k napsání opery?

Na to je poměrně jednoduchá odpověď. Já se cítím být operním skladatelem. Opera mě strašně baví, baví mě hudební drama. Skladatel je v ní sám za sebe. Ve filmu musíte poslouchat režiséra, který má rozhodující slovo. Snaží se vás nasměrovat, ale svým způsobem i omezit. U operní hudby je to všechno jen na mně.

Čím vás inspirovalo konkrétně Čapkovovo drama R.U.R.?

Šlo o výsledek jednání s producentem, který se do toho chtěl pustit. Bavili jsme se o tématu a shodli se, že by mělo být soudobé, futuristické, až sci-fi, ale zároveň české a přece jen trochu obecně známé. Je v tom malinko vypočítavost... Když na veřejnosti použijete výraz „R.U.R.“, tak se většina lidí chytí, ale nevědí, o čem to je, to téma jen málokdo zná do detailů. Ani v původní podobě se R.U.R. moc nehraje, jelikož to je složitě proveditelné. V dnešní době nebezpečí umělé inteligence a robotizace každopádně existuje. Já jsem se o to v době psaní opery velmi zajímal. Výsledky na poli výzkumů jsou skutečně pozoruhodné. Robot může být otevřeným systémem, který

nasává informace odevšad včetně internetu, a tím pádem se může sám vyvíjet a dělat do jisté míry svá vlastní rozhodnutí. Scénografka Vítka Tzykun z Metropolitní opery mi pouštěla jakýsi záznam z Japonska, kde zpívaly dvě zpěvačky-robotky a doprovázela je živá kapela. Bylo to neuvěřitelně bizarní: ony při tom i tančily a ještě se jim měnila barva vlasů... V některých zemích se roboti starají v domovech o seniory, kteří potřebují péči. Do jednoho takového zařízení přišel televizní štáb natáčet rozhovor, ale i když bylo v místnosti pět lidí, dělal moderátor rozhovor právě s robotem. Na těchto situacích je zkrátka vidět, že robotizace je opravdu aktuální téma. Není vyloučeno, že se jednou umělá inteligence pokusí člověka ovládnout, případně že zjistí, že už člověka k ničemu nepotřebuje. Jistě, je to sci-fi, ale budí to mnoho představivosti.

Je v dnešní době běžnější, že skladatel nejprve dostane nabídku k tvorbě díla, nebo že dílo složí a teprve poté se ho snaží uplatnit?

V mém případě, prakticky bez výjimky, nejprve dostanu nabídku. To je případ i nově připravované opery Broučci, kterou chystáme v Plzni s režisérem a šéfem opery v jedné osobě Tomášem Pilařem. Tomáš Pilař přišel s návrhem napsat původní operu a dal mi čtyři témata na výběr. A jedno z nich byli Broučci. Řekl jsem si, že bych chtěl, aby to téma bylo hezké. Nemyslím to v podbízivém slova smyslu, ale nechtěl jsem zpracovat nějaké zásadní téma třeba podle Shakespeara či antických autorů. Broučci mají jednoduchý příběh. Mají mezi sebou vztahy či problémy jako lidé, ale jejich prostřednictvím se dostáváme nenápadně k hlubším tématům, například i k fenoménu smrti. Tím přechází příběh skoro do filozofické sféry, která ale zajímá všechny. Pro mě bylo na zpracování této látky přitažlivé, že se tu nic neřeší verbálně, ale jen čistě hudebně. Hudba jde za hranici slov, je to nejabstraktnější umění. Dokáže vyjádřit nejvíce nuancí všeho, co je spojeno s existencí člověka. S jeho zrozením i s jeho koncem...

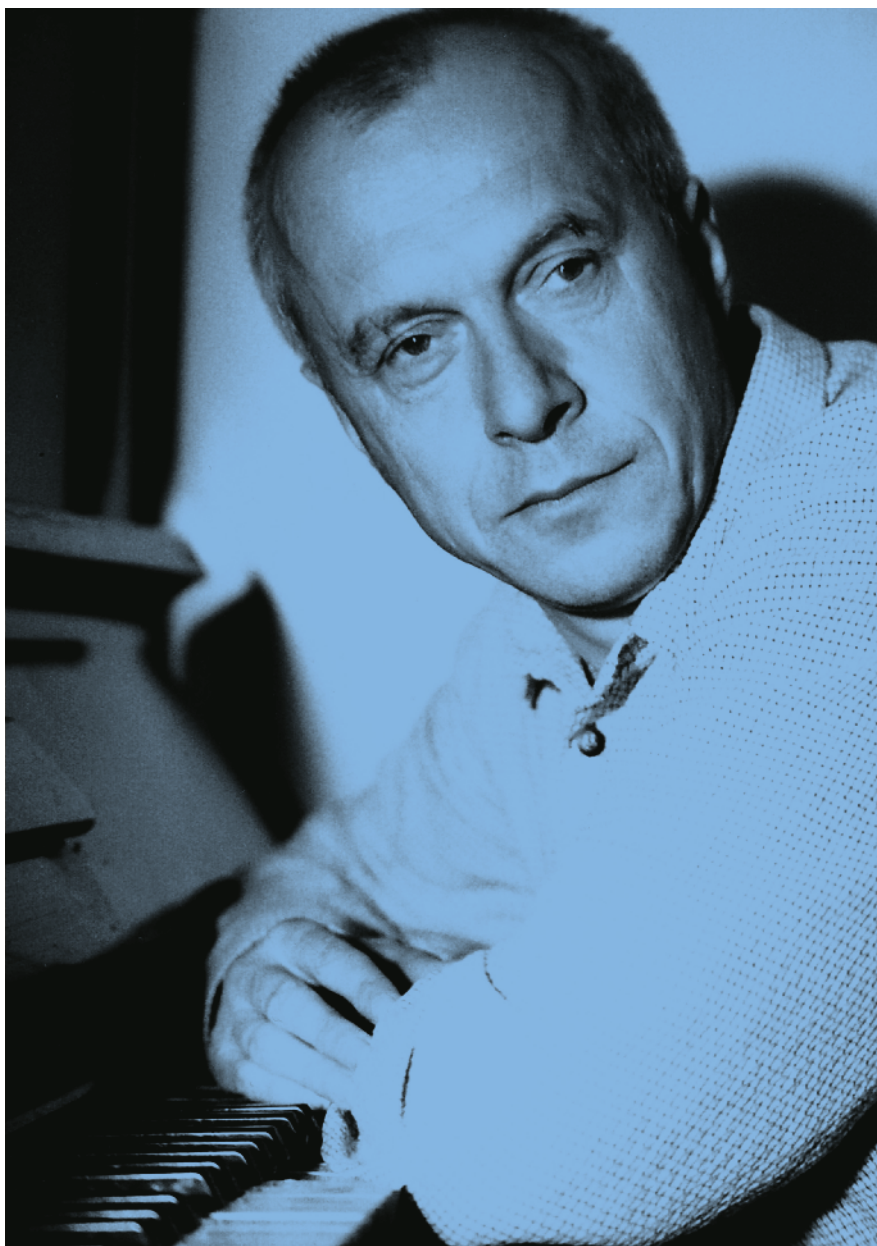

Foto: David Slaby

Vraťme se ale k opeře R.U.R. Přece jen, měla jsem v ní zpívat... Jak moc jste při tvorbě „R.U.R. aneb Roboti podle Čapka“ spolupracoval s libretisty? Vytvořil jste nejdřív hudbu, kterou Jan Schmid s Janem Kolářem otextovali, nebo jste při tvorbě vše společně konzultovali?

Vždycky, když vzniká opera na určité téma, musí existovat alespoň kostra

libreta. A když si o tom s kolegy povídáme, tak si už rovnou dělám skici. Já si nepíšu příběh od začátku do konce, ale hledám jeho základní pilíře. Načrtnu si pouze vyobrazení postav a situací a doma poté tvořím.

Jak dlouho opera R.U.R. vznikala?

Myslím, že asi rok. Do toho jsem komponoval i další skladby.

Když se opera R.U.R. měla začít jevištně realizovat, mohl jste zasahovat do obsazení rolí nebo podoby kostýmů a scény?

Na to existuje velmi krátká odpověď: nemohl.

Jak jste byl tedy spokojen se spoluprací se vzniklým inscenačním týmem a jak celkově s managementem projektu?

Co se týká již zmíněných kolegů, tak velmi. Jsou pro mě inspirativními osobnostmi s velkými zkušenostmi a na jejich práci a přínosu do projektu to bylo znát. S managementem už bohužel zdaleka tolik spokojen nejsem...

V rozhovoru pro MF Dnes 15. ledna tohoto roku jste řekl, že opera

pokračování se stále jedná. Ovšem před čtyřmi lety se mi nedostaly přesné informace, proč nebyla opera provedena. Důvody byly prý finanční. Prostředky údajně nestačovaly na pokrytí celého projektu. Nyní se jedná o možnostech, jak pro operu získat peníze, a já doufám, že je to na dobré cestě.

Jak se jako autor díla cítíte, když jste do tvorby opery vložil tolik energie, a ještě se jejího uvedení nedočkal?

Není to nic příjemného. Ale, jak jsem již řekl, v provedení díla stále věřím. Od další tvorby oper mě to rozhodně neodradilo!

Až se opera bude opravdu provádět, byl byste rád, kdyby v inscenaci figurovali stejní představitelé rolí

Jan Jirásek

se narodil 9. 1. 1955 v Rychnově nad Kněžnou. Studium skladby započal v letech 1976–1981 u Miroslava Raichla, následně pokračoval na JAMU ve třídě Zdeňka Zouhara, u kterého studoval akustickou hudbu, a ve třídě Rudolfa Růžičky, kde studoval elektroakustickou a počítačovou hudbu. V letech 1985–1987 pracoval jako redaktor a režisér vážné hudby ve studiu Československého rozhlasu v Hradci Králové. V redaktorské činnosti pokračoval i v letech 1987–1989, kdy byl redaktorem a producentem Hlavní redakce Československého rozhlasu v Praze. Současně s prací redaktorskou se věnoval a stále věnuje i práci skladatelské. Inspiruje se starou

Kostýmní návrhy Mattie Ullrich k inscenaci opery R.U.R z roku 2015.

R.U.R. patří k vašim nejmilejším skladbám. I když měla původně plánovanou premiéru 23. července 2015, z technických a provozních důvodů z uvedení nakonec sešlo. Projekt se přesunul na léto roku 2016, ale neuskutečnil se ani tentokrát. Proč vlastně?

Celá situace byla velmi podivná. Pro začátek bych rád řekl, že projekt nebyl zcela zastaven, ale pozdržen. O jeho

a realizační štáb, kteří byli představeni roku 2015?

Určitě bych stál o to, aby roli šéfa robotů Radia hrál a zpíval Štefan Kocán, ten je opravdu skvělý jak hlasově, tak typově. Pokud jde o ostatní role, tam je to vcelku otevřeně...

Děkuji vám za rozhovor a doufám, že si roli robotky Heleny přeje jen jednou zazpívat!

hudbou i dobovým instrumentářem, zároveň má ale zájem o elektroakustickou hudbu a nevyhýbá se ani rockovým intonacím. Spolupracuje s dětskými sbory, divadly, filmy či televizí. V roce 1986 měla rozhlasovou premiéru jeho absolventská práce inspirovaná výrokem Galilea Galileiho A přeče se točí pro symfonický orchestr a dva syntezátory. Za skladbu Labyrint o pět let později získal cenu Československého

národního fondu. Roku 1992 měl videozáznam skladby Labyrint premiéru na festivalu v San Francisku, skladba Chléb a hry byla uvedena na Mnichovském bienále. V následujícím roce vzniklo divadelní představení Babylonská věž v Charlesville ve Francii. Kompozice Missa propria měla premiéru na Pražském jaru roku 1994 (ke znovuuvedení došlo roku 2014). Skladba zazněla také v Sydney roku 2011, ve stejném roce i na festivalu v Avignonu a v Lincoln Centre a o dva roky později také v Carnegie Hall v New Yorku. V baletní verzi ji provedli v Mexico City, je zaznamenána také na CD. Od roku 1995 Jirásek rekonstruoval Orffovy úpravy Lukášových pašijí od Johanna Sebastiana Bacha na svůj postmoderní přepis díla. Světová premiéra díla proběhla roku 1996

Mondi paraleli, která byla nahrána roku 2010 Českým rozhlasem. Jedná se o sedmidílný sborový cyklus, který byl inspirován myšlenkami křesťanství, buddhismu, judaismu a islámu. Roku 2011 se v New Yorku v podání Khorikos Ensemble konala premiéra skladby Encountering an Illusion. Jiráskova skladba Guru měla premiéru v Národním divadle jako součást projektu Česká baletní symfonie II, kde současně s ní zazněly skladby od Antonína Dvořáka či Bohuslava Martinů, které byly provedeny také choreograficky.

O tom, že Jiráskova tvorba je úspěšná u nás i v zahraničí, svědčí i fakt, že jeho skladby byly provedeny na festivalech Synthese 90 v Bourges, Elektronomusik festival ve Stockholmu, Le Colloque International des jeunes pomositeurs de Musique Electroaccoustique 1991 v Paříži, Ars Electronica nebo Schleswig-Holstein Festival. Významná je i autorova tvorba filmová: hudební soundtrack natočil pro snímky režiséru Jiřího Krejčíka, Milana Cieslara, Jaroslava Brabce či Jiřího Stracha. Roku 2009 uzavřelo vydavatelství Ricordi s Jiráskem smlouvu o vydávání všech jeho děl včetně již dříve publikovaných.

Nikola Uramová

Sopranistka Nikola Uramová patří mezi nejvýraznější talenty nastupující mladé generace. Narodila se 17. července 1994 v Mladé Boleslavi. V roce 2010 začala studovat klasický zpěv na Konzervatoři Pardubice ve třídě Mgr. Jarmily Chaloupkové a nyní studuje na HAMU v Praze ve třídě Ivana Kusnjera. V roce 2018 studovala na Syddansk Musikkonservatorium v Dánsku. V současné době je také studentkou italského tenoristy a školitele Antonia Carangela. Vystupuje na koncertech s Komorní filharmonií Pardubice, Filharmonií Hradec Králové či Barocco sempre giovane. Účinkovala také v rolích jako Suor Angelica (Suor Angelica, G. Puccini), Mimi (La Bohème, G. Puccini), Eutherpe (Il Parnaso confuso, J. Mysliveček), Euridice (Orfeo, C. Monteverdi),

Foto: Agentura StillModels

Fiordiligi (Cosi fan tutte, W. A. Mozart), Parasha (Mavra, I. Stravinskij) atd. Zpívala například i v Obecním domě s orchestrem Pražské komorní filharmonie pod taktovkou Rastislava Štúra spolu se Simonem Keenlysidem a Štefanem Kocánem, sólisty Metropolitní opery v New Yorku, nebo na Pražském hradě opět se Štefanem Kocánem. Dále účinkuje s osobnostmi, jako je Petr Nekora-nec, Štefan Margita či Václav Hudeček. V roce 2017 předzpívala i samotnému Plácidu Domingovi.

Nikola Uramová je laureátkou několika pěveckých soutěží. V roce 2012 získala první cenu v juniorských kategoriích na Mezinárodní pěvecké soutěži W. A. Mozarta v Praze. V roce 2013 získala třetí místo v juniorské kategorii na Písňové soutěži Bohuslava Martinů a druhou cenu v Soutěži konzervatoří ČR, dále v roce 2014 třetí cenu na Mezinárodní pěvecké soutěži v Olomouci a první cenu v kategorii Operní naděje v Karlových Varech na Mezinárodní soutěži Antonína Dvořáka. Mezi nejnovější ocenění se řadí třetí místo v kategorii Junior taktéž na Mezinárodní soutěži Antonína Dvořáka v roce 2017 a třetí cena na soutěži České filharmonie v roce 2018. ☒

na Mnichovském bienále a americká premiéra roku 2000 v Minneapolis. Skladba Viribus Unitis pro varhany a tubu byla objednána a následně uvedena festivalem Voor de Wind v roce 2003. O dva roky později provedl dílo Praga mystica Symfonický orchestr hlavního města Prahy FOK, což bylo vysíláno do patnácti evropských zemí v rámci spolupráce s Evropskou vysílací unií. Do zahraničí byla vysílána i skladba

